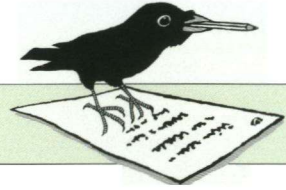

Reacties

Een nieuwe rubriek

In dit nummer van *het Vogeljaar* maken wij een begin met een nieuwe rubriek. Van tijd tot tijd kregen wij reacties van lezers die als losse berichten werden geplaatst of bijvoorbeeld in de rubriek De Digitale Snelweg werden opgenomen. Het lijkt ons goed die reacties te bundelen en op meer zichtbare wijze onder de aandacht te brengen in deze nieuwe rubriek. Wij hopen daarmee lezers aan te sporen tot het schrijven van reacties.

Vrijheid van meningsuiting vinden wij een belangrijk goed, maar deze rubriek zal geen vrijplaats worden. Wij houden ons het recht voor bijdragen niet te plaatsen of in te korten. Wij rekenen op goede, constructieve bijdragen, die bijdragen tot beter inzicht in de rijkdom van het vogelleven en zo ook *het Vogeljaar* zullen verrijken.

Willem Kolvoort ontwierp speciaal voor deze rubriek een nieuw pictogram.
Namens de redactie, Rob Kole

Over de naamgeving van de Dodo

Als reactie op de brief van Klaas Eigenhuis die aan de orde komt in aflevering 42 van De Digitale Snelweg in *het Vogeljaar* 52 (1) over de naamgeving van de Dodo, verwijs ik naar het in 1601 gepubliceerde journaal van Jacob van Neck. Daarin komt het verslag voor van de tweede reis naar Indië. In september 1598 laat het deel van de vloot dat vaart onder commando van vice-admiraal Wybrandt van Warwijck, het anker vallen in een baai van een onbekend eiland. Naar de toenmalige stadhouder noemen ze het eiland Mauritius. Het journaal wordt direct na terugkomst in Nederland gepubliceerd onder de titel 'Het Tweede Boeck'. Naast allerlei belevenissen worden ook nog wat ornithologische waarnemingen vermeld. In die rubriek lezen we een beschrijving van een op Mauritius waargenomen Dodo: *'...grootte hoofden ende op het hoofd een vel, ghelijc of sy een kapken op het hoofd hadden'*. Dat kapje schijnt het meest opvallende kenmerk geweest te zijn. Latere waarnemers komen daar meestal op terug. Verschillende namen zijn daar van afgeleid zoals: gekaperde zwaan, gekaperde kalkoen, gekapte dodaers, gekapte zwaan, enz. Ook de wetenschappelijke naam *Raphus cuculatus* verwijst naar het kapje. *Cucullus* betekent kap, *cucullatus* met kap. Deze termen moeten niet verward worden met

cuculus (wordt ook als *cucullus* gespeld, red.), dat koekoek betekent. In hedendaags Nederlands betekent gekaperd gewoon 'met kap'. Met de kaper van een monnik heeft dit weinig van doen.

Dan het *Ilha do Cisne*. Volgens nogal wat scribenten is dit een oude benaming van het eiland Mauritius. Veel beschrijvingen in de journales blijken door drukkers en tekstbewerkers te zijn gekopieerd van wat al eerder is gepubliceerd en niemand schijnt de moeite te hebben genomen om terug te gaan tot de bron. Hardnekkig blijft de bewering dat *Cisne* in het Portugees 'zwaan' zou betekenen. *Ilha do Cisne* wordt dientengevolge 'Zwaneneiland' en met 'zwanen' zouden dan de Dodo's bedoeld moeten zijn. Daar kan worden tegenin gebracht dat in het Portugees het woord *cisne* niet bekend is. *Zwaan* is in die taal 'cigne', net zoals als in het Frans.

In het Tweede Boeck wordt het kortstondige verblijf van de Nederlanders op Mauritius beschreven onder het hoofdstukje: *'Hoe dat Wij opt Eijland Mauritius Anders Ghenaemt Do Cerne Huijs Gehouden Hebben'*. Dus geen 'Do Cisne' en geen 'Zwaneneiland'. Het Tweede Boeck bleek een echte bestseller te zijn. In korte tijd verschenen vertalingen in het Frans, Duits, Engels en Latijn. In de Latijnse versie staat over Mauritius: *'Insula Cygnaea a nostris Maurity nomine'* (Zwaneneiland, door de onzen genoemd Mauritius). Voor zover ik kan nagaan is dit de eerste keer dat er van Zwaneneiland wordt gesproken. Daarna werden de benamingen *do Cerne* en *do Cisne* door elkaar gebruikt. Mogelijk is de naam Zwaneneiland ontstaan doordat de vertaler van het Tweede Boeck in het Latijn een probleem had met het woord *cerne* en daar dan maar *cygnaea* van maakte. De Spaanse 'dodoloog' Arturo Valador de Layola stuurde me enige tijd geleden een studie waarin hij het woord 'cerne' probeert te verklaren. In de eerste Portugese vloot, die onder leiding van Albuquerque Mauritius aandeed, kwam een schip voor met de naam Santa Maria do Serra. In de literatuur wordt wel gesuggereerd dat van de naam van dit schip het *Do Cerne* afgeleid

zou zijn. Taalkundig lijkt dit erg onwaarschijnlijk.

Cerne zou kunnen betekenen het harde binnenste deel van een boomstam. Mogelijk zou daarmee het ebbenhout worden bedoeld. De Portugezen hebben zich echter nooit met de exploitatie van het ebbenhout beziggehouden. Het waren de Nederlanders die in korte tijd het eiland nagenoeg kaal hebben gekapt.

Valador de Layola veronderstelt dat do Cerne zou kunnen verwijzen naar het woord Sirene, in oud-Portugees *sirne*. Portugese zeelieden zagen in de wateren rond het eiland grote hoeveelheden zeeoerdschildpadden. Deze dieren hadden de gewoonte om lange tijd met hun kop boven water te blijven. De wijfjes hadden melkklieren als vrouwenborsten en hielden hun jongen vast met de handvormige vinnen. Zulke dieren hadden de Portugezen nog nooit gezien en een vergelijking met de mythologische sirenen ligt voor de hand. Een interessante suggestie, maar zeker zullen we het wel nooit weten.

Veel meer over de Dodo en de ontdekking van Mauritius is te vinden in mijn boek 'De Dodo, portret van een pechvogel', ISBN 90-72736-25-7, verkoopprijs € 25,- plus € 6,- voor de verzendkosten. Lezers van *het Vogeljaar* ontvangen hierop een korting van € 10,-. Na overmaking van € 21,- op postrekening 732182 ten name van Art Revisited te Marum wordt het boek toegestuurd.

■ Jan den Hengst, Transportweg 15, 9363 TL Marum, (0594) 64 32 98; e-mail: info@artrevisited.com.

Vogels op schilderijen

Over het schilderij dat is afgebeeld in *het Vogeljaar* 52 (2) op bladzijde 78, kwam een reactie van Ineke Klaver. Zij gaf de volgende aanvullingen en correcties:

Ik heb dit schilderij vorig jaar gezien bij de Holbein-tentoonstelling in het Mauritshuis in Den Haag. Het schilderij is eigendom van het Mauritshuis, dus (wellicht) altijd daar te zien. Het is geschilderd door Hans Holbein die in 1533 een portret maakte van Robert Cheseman (met een 'e' en niet met een 'a' in de eerste lettergreep, zoals op het schilderij te lezen is). In de catalogus staat bij dit schilderij onder andere het volgende: 'Het fraaiste onderdeel van de voorstelling is de tot in alle details weergegeven giervalk' met

zijn bonte veren. Deze vogel is de grootste jachtvalk en bijzonder geschikt voor de jacht vanwege zijn krachtige klauwen en grote snelheid. Holbein beeldde de vogel de profil af, voorzien van een jachtuitrusting. Op de kop is met behulp van veters een zogenaamde 'steekhuif' bevestigd en aan de linkerpoot een riempje met een belletje, waarmee het dier na het doden van zijn prooi beter kon worden opgespoord. De zogenaamde 'langveter', het leren koord waar Cheseman de vogel mee in bedwang houdt, is om de middel- en ringvinger gewonden van zijn linkerhand, die gestoken is in een zeemleren handschoen.

■ Ineke Klaver, Apeldoorn

*Voorheen werd de vogel als Slechtvalk *Falco peregrinus* omschreven. Recent onderzoek heeft echter uitgewezen dat de grote roofvogel eerder een mannelijke gier- of geervalk *Falco rusticolus* is (met dank aan Daniël Butler, valkenier te Wales).